

France Bernik

ANTON TRSTENJAK (1906–1996)

(Z žalne seje na SAZU 2. 10. 1996)

Zbrali smo se, da se poslovimo od akademika Antona Trstenjaka, velikega znanstvenika in človeka. Velikega ne zato, ker je mnogo manjših od njega. Akad. Trstenjak je bil velik med velikimi. To nam razkrivata njegov znanstveni opus in njegovo nesebično, drugim posvečeno osebno življenje.

Bil je mnogostranska osebnost, ki se je oblikovala in izoblikovala v območju treh duhovnih ved. Izhodiščno mesto pri njem zavzema teologija, študiral jo je doma in na univerzi v Innsbrucku, kjer je bil tudi promoviran za doktorja bogoslovja leta 1933. Poučeval je kot katehet na gimnaziji in profesor na Visoki teološki šoli v Mariboru do leta 1940, ko se je zaključilo njegovo teološko pedagoško delo. In čeprav v javnosti nikoli ni nastopal kot strogo teološki mislec, mu je dal študij bogoslovja trdne temelje krščanskega svetovnega nazora, ki mu je ostal intimno zvest vse življenje, tudi pri svojem znanstvenem delu. Druga Trstenjakova globoka nagnjenost je bila filozofija, prav tako študijska disciplina na univerzi v Innsbrucku. Iz filozofije je leta 1929 doktoriral, deset let zatem se je habilitiral. Leta 1940 se je začelo Trstenjakovo filozofsko pedagoško delo. Od tega leta je predaval filozofijo na ljubljanski teološki fakulteti vse do leta 1973, ko se je upokojil. Škoda, da Trstenjak svojih filozofskih nazorov iz zgodnjega obdobja ni razvijal naprej, edino danes znano razpravo s tega področja je v petdesetih letih objavil v tujini. Tik pred drugo svetovno vojno je veljal za najbistrejšega misleca med mlado generacijo katoliških razumnikov in za široko razgledanega poznavalca najsodobnejših filozofskih smeri: fenomenologije, ontologije in začetkov eksistencializma, predvsem Martina Heideggra. Vendar se akad. Trstenjak ni usodno zapisal ne teologiji ne filozofiji, temveč tretji duhovni vedi, ki je postala njegova daleč najmočnejša in najplodnejša zavzetost – psihologiji. S psihologijo se je začel seznanjati med drugo svetovno vojno, v letih 1941/42, ko je bil na specialističnem študiju eksperimentalne psihologije na univerzi v Milanu. Od tedaj so pri njem tri duhovne vede teknovalle med seboj. Ne dvomimo, da je akad. Trstenjak poslušal notranji glas, ko se je odločal med njimi. Vendar kaže povedati, da je imela pri tej odločitvi prevladujočo vlogo zgodovina, saj se je akad. Trstenjak opredelil za psihologijo neposredno po letu 1945, v času, ko je pri nas ideološki pritisk onemogočal svobodni razvoj zlasti duhovnih ved in si jih je za več desetletij povsem podredil. Razmeroma manj odklonilno kot do teologije in nemarksistične filozofije je bilo povojno obdobje do psiholoških raziskav, predvsem empirično naravnanih. Razumljivo je zato, če je Trstenjakova središčna znanost postala in ostala ves čas psihologija, iz katere pa se niso nikoli popolnoma umaknili niti filozofski niti teološki vidiki mišljenja.

Trstenjakov psihološki in psihološkoterapevtski opus je seveda izjemno obse-

žen in mnogovrsten, zato ga je mogoče označiti le najbolj skopo. V središču stoji nedvomno temeljno delo stroke, *Oris sodobne psihologije* v dveh knjigah (1969, 1971, 1974), in ob njem *Problemi psihologije* (1976). Sledijo specialne strokovne raziskave, kot so psihologija dela, ekonomske dejavnosti, ekologije, psihologija barv, umetniškega ustvarjanja, razširjena in poglobljena v *Psihologiji ustvarjalnosti* (1981), ne nazadnje psihologija jezika in pisave. Te publikacije splošne in specialne psihologije ter še nekatere druge pa že nakazujejo prehod k filozofski antropologiji, vedi, ki uporablja in razlaga dosežke tako imenovanih strokovnih antropologij, med njimi biologije, sociologije in pedagogike, ter jih posplošuje v širša spoznanja o človeku. Taki sta knjigi *Človek, bitje prihodnosti* (1985) in *Človek, končno in neskončno bitje* (1988). Antropološko zasnovana so tudi dela praktične ali uporabne psihologije s poudarkom na vedénjskih napotkih in s težnjo pomagati človeku. Gre za knjige o človekovih stiskah, o medčloveških odnosih, o metodah spoznavanja ljudi, o sreči in življenjskih modrostih.

Med področji, ki so Trstenjaka zaposlovala dalj časa, če ne vse življenje, sodi nacionalna in pokrajinska karakterologija slovenskega človeka. In ni naključje, da je akad. Trstenjak šele leta 1991 zbral svoja dognanja o Slovencih in jih pod naslovom *Misli o slovenskem človeku* izročil v presojo strokovni in širši javnosti. Pri tem je poudaril, da mora biti majhen narod ustvarjalen, če hoče preživeti. Z večjimi narodi lahko tekmuje samo v kakovosti ustvarjalnih prizadevanj, ne v količini.

Čeprav so strogo osredotočena na antropološka vprašanja, zadevajo Trstenjakova dela tudi javno življenje. Ena takih knjig je knjiga *Slovenska poštenost* (1995), v kateri razčlenjuje etične lastnosti slovenskega človeka skozi zgodovino in jih poveže v poštenosti, zanj najvišji moralni kategoriji, višji od morale same. Neredka ironizacija pojma poštenost danes pri nas samo potrjuje, kako potrebna je bila ta knjiga.

Akad. Trstenjak je bil eden zadnjih velikih eruditov. In če se zdaj vprašamo, kje je njegovo mesto v razvoju evropske humanistike, stopi pred nas, tudi s pomočjo Trstenjaka samega, nekaj osrednjih osebnosti našega stoletja. Naj omenimo najvažnejše. Najprej izvirnega predstavnika globinske psihologije, švicarsko aristokratskega Carla Gustava Junga, ob njem je nemški filozof italijanskega rodu in teolog Romano Guardini, sledi utemeljitelj nemškega eksistencializma Karl Jaspers, za njim prihaja francoski naravoslovec in filozof dialoga med katoliki in marksisti Pierre Teilhard de Chardin in naposled zastopnik tretje dunajske psihoanalitične šole, glavni predstavnik sodobne logoterapije, češki psihiater judovskega rodu Viktor Emanuel Frankl. Ta je bil v zadnjem času akad. Trstenjaku najbližji in posebej pri srcu. Ob Franklovi knjigi *Der Mensch auf der Suche nach Sinn* ga je prevzel celo občutek kakor ob nobeni drugi knjigi, »hotel bi biti njen avtor.« In če natanko premislimo, je poistovetenje s Franklom logično, saj nas vsa Trstenjakova dela, ne samo njegovi psihoterapevtski spisi, prepričujejo, da človekova sreča ni v volji po moči in oblasti, ne v težnji po uživanju. Človek je bitje, čigar smisel je v iskanju smisla. To najvišjo vrednoto, vrednoto smisla, postavlja Trstenjak proti notranji razklanosti, proti miselni praznini, nevrotizmu in razdiralnemu nihilizmu. Smisel kot kakovost duha naj sodobnega človeka, človeka brez središča v sebi, spet vrne k harmoničnosti, k notranji celosti. S takimi nazori je pri Trstenjaku znanost o človeku postala znanost za človeka, znanost, ki gradi mostove med ljudmi, enakimi in drugačnimi, med somišljeniki in nasprotniki.

Akad. Anton Trstenjak, zavezan krščanstvu in evropskemu humanizmu, je močno zaznamoval slovensko duhovno življenje našega časa. Verjamem, da bo zaznamoval tudi rodove, ki prihajajo za nami.

ANTON TRSTENJAK